

Тема 4. Міжнародна економічна інтеграція. Тенденції інтеграції і дезінтеграції

План:

1. Сутність, передумови, цілі та етапи міжнародної економічної інтеграції.
2. Основні етапи міжнародної економічної інтеграції.
3. Економічні ефекти міжнародної економічної інтеграції.
4. Тенденції інтеграції і дезінтеграції

1. Сутність, передумови, цілі та етапи міжнародної економічної інтеграції

Однією з найважливіших сучасних тенденцій розвитку глобальної економіки є міжнародна економічна інтеграція. Під міжнародною економічною інтеграцією розуміється процес економічної взаємодії країн, що приводить до зближення господарських механізмів країн, які інтегруються.

Виділяють такі передумови економічної інтеграції:

- близькість рівнів економічного розвитку країн, що інтегруються. За рідкісним винятком інтеграція розвивається або між індустріальними країнами, або між країнами, що розвиваються. Навіть у рамках індустріальних і в рамках країн, що розвиваються, інтеграційні процеси йдуть активніше між державами, що знаходяться на приблизно однаковому рівні економічного розвитку;
- географічна близькість країн, що інтегруються, наявність спільного кордону, історично сформованих економічних і культурних зв'язків;
- спільність економічних проблем, що стоять перед країнами. Економічна інтеграція сприяє вирішенню таких проблем. Для країн, головна проблема яких – створення основ ринкової економіки, інтегруватися буде складно з державами, в яких розвиненість ринку досягла такого рівня, що вимагає введення спільної валюти;
- демонстраційний ефект. У країнах, що створили інтеграційні об'єднання, відбуваються позитивні економічні зрушення (прискорення темпів економічного зростання, зниження інфляції, зростання зайнятості тощо), що надає певний психологічний вплив на інші країни, які стежать за цими змінами;
- ефект доміно. Після того як більшість країн певного регіону створили інтеграційне об'єднання, інші країни, що залишилися за його межами, відчуватимуть труднощі, пов'язані з переорієнтацією економічних зв'язків країн, що входять в інтеграційне об'єднання. Це призводить навіть до скорочення торгівлі країн, що опинилися за межами інтеграції.

Створення інтеграційних об'єднань спрямоване на досягнення таких цілей:

- використання переваг економіки масштабу: забезпечення розширення розмірів ринку, скорочення трансакційних витрат. Це дозволяє залучити прямі іноземні інвестиції. Такі цілі переважають у інтеграційних угрупованнях Центральної Америки і Африки;
- формування сприятливого зовнішньополітичного середовища. Метою значного числа інтеграційних об'єднань є зміцнення взаєморозуміння і співробітництва країн-учасниць у політичній, військовій, соціальній, культурній та інших сферах. Для країн, розташованих географічно близько одна від одної і що мають схожі проблеми в галузі розвитку, наявність добрих відносин з сусідами, підкріплених

взаємними економічними зобов'язаннями, є найважливішим політичним пріоритетом. Країни Південно-Східної Азії і Близького Сходу, створюючи інтеграційні об'єднання, ставили перед собою саме цю мету; -

рішення завдань торгової політики. Регіональна інтеграція нерідко розглядається як спосіб зміцнити переговорні позиції країн-учасниць у рамках багатосторонніх торгових переговорів. Регіональні блоки дозволяють створити більш стабільне і передбачуване середовище для взаємної торгівлі, ніж багатосторонні торговельні переговори, інтереси учасників яких різні. Такі цілі переслідують інтеграційні об'єднання в Північній Америці, Латинській Америці та Південно-Східній Азії;

- сприяння структурній перебудові економіки. Підключення країн, що здійснюють економічні реформи, до регіональних торговельних угод країн з більш високим рівнем ринкового розвитку розглядається як спосіб передачі ринкового досвіду, гарантія незмінності обраного курсу на ринок. Більш розвинені країни, підключаючи своїх сусідів до процесів інтеграції, також зацікавлені у прискоренні їхніх ринкових реформ і створенні там повноцінних і ємних ринків. Такі цілі переслідували європейські країни, підключаючись в тій чи іншій формі до ЄС;

- підтримка молодих галузей національної промисловості. Інтеграційне об'єднання дозволяє підтримувати вітчизняних виробників, для яких виникає більш широкий регіональний ринок. Такі цілі існували в країнах Латинської Америки і в країнах Африки на південь від Сахари в 60 – 70-і рр. XX ст.

2. Основні етапи міжнародної економічної інтеграції.

Економічна інтеграція у своєму розвитку проходить декілька етапів:

- на першому етапі між країнами укладаються преференційні торговельні угоди. Ці угоди передбачають збереження національних митних тарифів (або взаємне зниження) кожної з країн, що підписали угоду і фактично є підготовчим етапом інтеграційного процесу;

- на другому етапі інтеграції країни переходять до створення зони вільної торгівлі. Зона вільної торгівлі – це повне скасування митних тарифів у взаємній торгівлі при збереженні національних митних тарифів у відносинах з третіми країнами;

- третій етап інтеграції – це створення митного союзу, який передбачає скасування національних митних тарифів і введення загального митного тарифу і єдиної системи нетарифного регулювання торгівлі відносно третіх країн. Усередині митного союзу здійснюється безмитна торгівля. Митний союз вимагає створення системи міждержавних органів, які координують проведення загальної зовнішньоторговельної політики;

- четвертий етап – це створення спільного ринку, який має на увазі вільне пересування не тільки товарів і послуг, але і капіталу, робочої сили, технологій. Цей етап вимагає більш високого рівня міждержавної координації економічної політики. Така координація здійснюється на нарадах глав держав і урядів країн-учасниць, на зустрічах керівників міністерств фінансів, центральних банків і інших економічних відомств;

- п'ятий етап – це економічний союз (або економічний і валютний союз), який передбачає поряд із загальним митним тарифом і свободою руху товарів і факторів виробництва координацію макроекономічної політики, уніфікацію законодавств у ключових областях – валютній, бюджетній, грошовій (в тому числі і використанні єдиної валюти). На цьому етапі уряди узгоджено відмовляються від частини своїх функцій і поступаються частиною державного суверенітету на користь наддержавних органів.

3. Економічні ефекти міжнародної економічної інтеграції

Міжнародна економічна інтеграція призводить до виникнення двох типів ефектів:

- статичні ефекти, які проявляються одразу після створення інтеграційного об'єднання внаслідок перерозподілу існуючого капіталу, праці та інших ресурсів країн-учасниць інтеграційного об'єднання;
- динамічні ефекти, які проявляються пізніше і впливають на виробничі потужності, продуктивність, темпи економічного зростання в інтегрованих економіках.

Економічні ефекти економічної інтеграції досліджує теорія митних союзів, тому що подібні ефекти проявляються на етапі створення зони вільної торгівлі або митного союзу. Серед статичних ефектів найбільше значення мають ефекти створення торгівлі та відхилення торгівлі. Оскільки митний союз передбачає зняття обмежень на внутрішньоінтеграційну торгівлю і одночасне збереження обмежень на торгівлю з третіми країнами, остільки може чинити на торгівлю як позитивний, так і негативний вплив. Позитивний вплив отримав назву ефект створення торгівлі. Ефект створення торгівлі полягає в переорієнтації місцевих споживачів з менш ефективного внутрішнього джерела поставки товару на більш ефективне зовнішнє джерело. Ефект створення торгівлі матиме місце, якщо економіки країн, що інтегруються, є конкурентоспроможними і мають диверсифіковане виробництво. Чим більше країн інтегрується одна з одною, і чим більше їх розмір, тим вище ймовірність переважання ефекту створення торгівлі. Головною ознакою виникнення митного союзу є усунення митних зборів у взаємній торгівлі країн-членів. Тому графічна інтерпретація ефекту створення торгівлі (рис. 4.1) є по суті зворотним відображенням процесу введення імпортного мита.

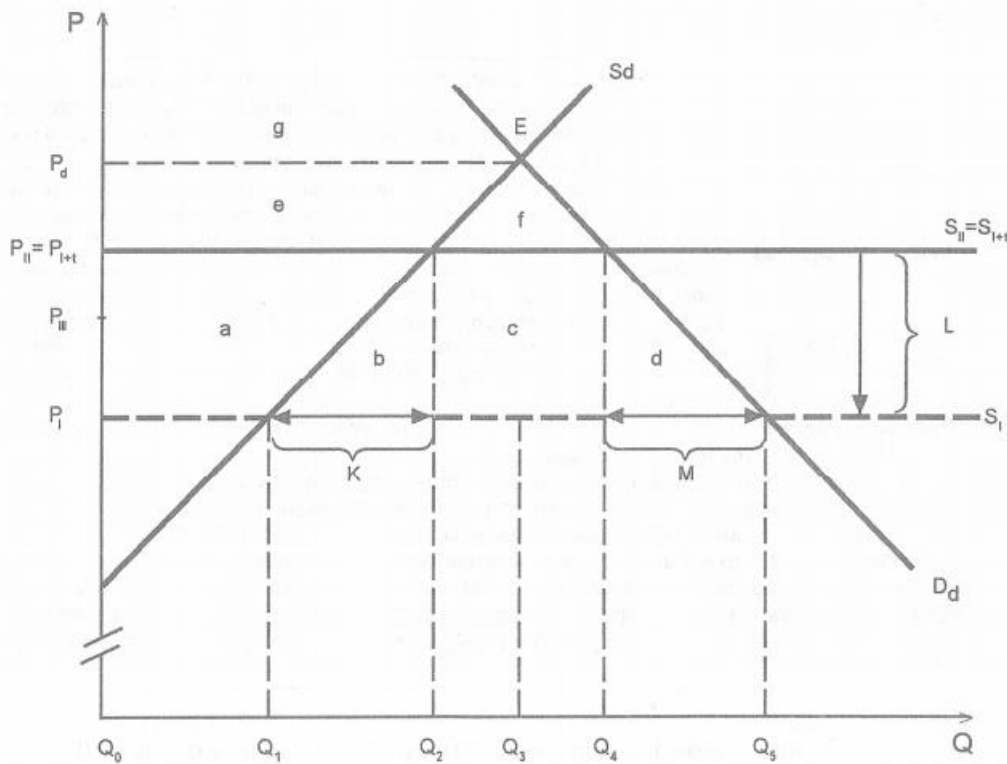

Рисунок 4.1. – Ефект створення торгівлі в результаті інтеграції До утворення митного союзу.

Припустимо, що торгівля здійснюється одним товаром і потенційно може розвиватися між трьома країнами – країною I і країною II, які в майбутньому утворюють митний союз, а також країною III, яка в

цей союз не увійде і уособлює весь навколишній світ. Ціна, за якою даний товар продається у країні I, становить P_I . У країні II, в якій існує імпорتنний тариф t , ціна на той же товар становить $P_{II} = P_I + T$. У країні III ціна цього товару P_{III} . Під захистом митного тарифу t країна II виробляє і споживає товар у точці E, при цьому лінія S_d є прямою внутрішньої пропозиції, а лінія D_d – прямою внутрішнього попиту. Ціна імпорту товару країною II становить $P_{II} = P_I + T$, внутрішнє споживання – Q_0Q_4 одиниць, що покривається за рахунок внутрішнього виробництва в розмірі Q_0Q_2 одиниць і імпорту Q_2Q_4 одиниць з країни I. Країна II не може імпортувати товар з країни III, оскільки при додаванні тарифу t ціна імпорту з країни III стає вище ціни імпорту з країни I, тобто $P_{III} + T > P_I + T$. Існування тарифу забезпечує країні II ефект доходів, що являє собою обсяг збільшення доходів бюджету в результаті оподаткування імпорту митом і графічно подається сегментом c. Сукупна пропозиція товару країною I у країну II абсолютно еластична за ціною і становить $S_I + T$ при існуванні у країні II імпортного тарифу t . Після утворення митного союзу. Країни I і II вирішують утворити митний союз, відповідно до умов якого країна II ліквідує тариф t на імпорту товару з країни I. Країна III в митний союз не входить.

Після усунення митного тарифу ціна, за якою країна II може імпортувати товар з країни I, скорочується на розмір тарифу до рівня P_I . За цією ціною внутрішнє споживання товару в країні II складе Q_0Q_5 одиниць, що покривається за рахунок внутрішнього виробництва в розмірі Q_0Q_1 одиниць і імпорту Q_1Q_5 одиниць з країни I. Створення митного союзу дуже сприятливо для споживачів у країні II: збільшення їх надлишку споживання, від $a + b + c + d$ до $a + b + c + d + e + f + g$, тобто вони можуть тепер споживати товар в будь-яких кількостях, обмежених кривою сукупної внутрішньої і зовнішньої пропозиції S_I і кривою внутрішнього попиту D_d . Однак приріст надлишку споживання не означає рівного зростання добробуту країни II в цілому, бо перерозподільчі ефекти працюють вже не на державу, а на споживачів. Ефект доходу c зникає, оскільки імпортне мито більше не стягується. Вплив ефекту переділу a на добробут країни в цілому нейтральний, оскільки доходи виробників продукції, яка конкурує з імпортом, просто перерозподіляються на користь споживачів. У результаті чистий статичний вигравш країни II від створення митного союзу обмежується сумою ефекту захисту і ефекту споживання $b+d$, які в даному випадку, на відміну від випадку введення митного тарифу, вважаються не ефектами втрат, а ефектами приросту.

Ефект захисту b показує зростання доходів країни, що виникає в результаті того, що імпортуються більш ефективні у виробництві іноземні товари, які заміщають на внутрішньому ринку менш ефективні у виробництві місцеві товари. Зростання доходів базується на тому, що в результаті скасування імпортного мита Q_1Q_2 одиниць товару стали отримувати споживачі з-за кордону за ціною за одиницю всього P_I , тоді як раніше ціна тієї ж одиниці товару, виробленої всередині країни, становила $P_I + T$. Ефект споживання d показує, як збільшується споживання товару в результаті падіння його ціни на внутрішньому ринку країни II. Зростання споживання ґрунтується на тому, що в результаті скасування імпортного мита Q_4Q_5 одиниць товару стали отримувати споживачі з-за кордону за ціною за одиницю всього P_I , тоді як раніше ціна тієї ж одиниці товару, виробленої всередині країни, становила $P_I + T$.

Таким чином, після створення митного союзу і скасування мит на імпорту у країну II: збільшився імпорту країни II на $Q_1Q_2 + Q_4Q_5$, тобто виник ефект створення торгівлі; споживачі у країні II частково переключилися з місцевого джерела поставки товару на імпортний; споживачі в країні II збільшили масштаби споживання товару; відбулося підвищення загального рівня добробуту країни, що свідчить про те, що створення митного союзу є кроком на шляху до вільної торгівлі, принаймні між двома країнами.

У результаті виникнення митного союзу, що забезпечує ефект створення торгівлі, масштаби внутрішньоінтеграційної торгівлі зростають, а добробут усіх країн, що і беруть участь, і що не беруть участь в інтеграції, підвищується.

Негативний вплив митного союзу на торгівлю отримав назву ефекту відхилення торгівлі. Ефект відхилення торгівлі – це переорієнтація місцевих споживачів з більш ефективного зовнішнього джерела постачання товару на менш ефективне внутрішнє джерело. Ефект відхилення торгівлі виникає в тому випадку, коли економіки країн, що інтегруються, були до створення інтеграційного об'єднання взаємодоповнюючими, тобто мали взаємну спеціалізацію. Графічна ілюстрація ефекту відхилення торгівлі схожа з ілюстрацією ефекту створення торгівлі (рис. 4.2).

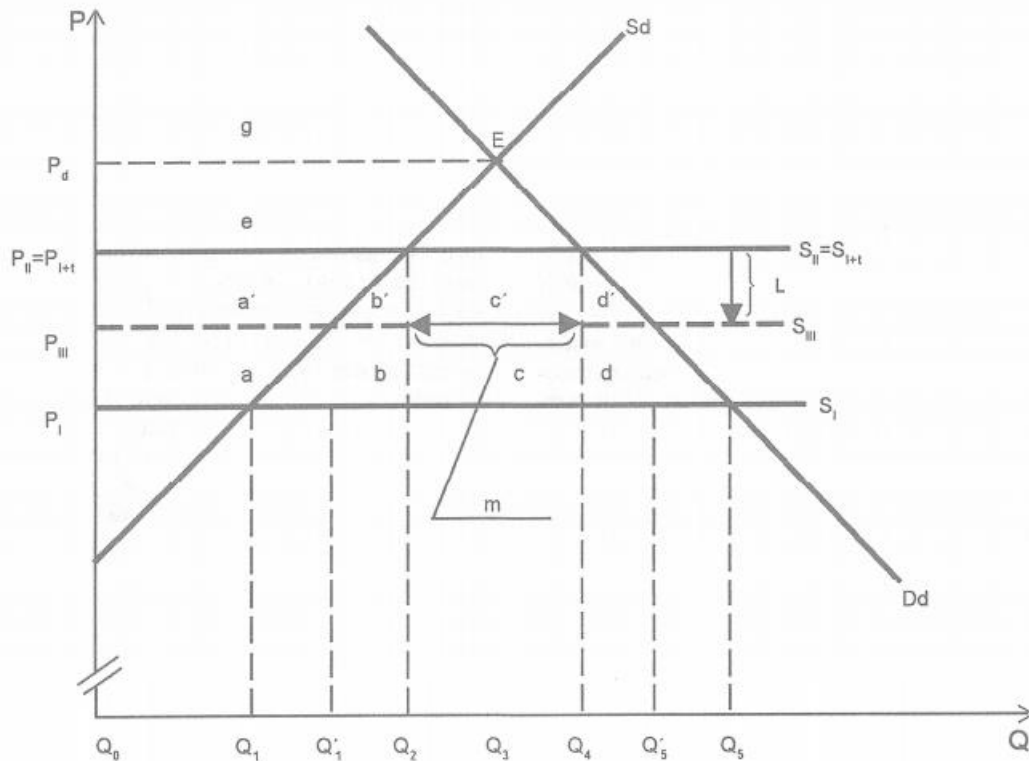

Рисунок 3.2. – Ефект відхилення торгівлі в результаті інтеграції

До утворення митного союзу. Припустимо, що торгівля здійснюється одним товаром і потенційно може розвиватися між трьома країнами: країною I, країною II і країною III. Однак митний союз буде утворений не між країною I і країною II, як було в попередньому прикладі, а між країнами II і III. Ціна, за якою даний товар продається у країні I, становить P_I . У країні II, у якій існує імпорتنний тариф t , ціна на той же товар становить $P_{II} = P_I + T$. У країні III ціна цього товару P_{III} . Під захистом митного тарифу t країна II виробляє і споживає товар у точці E, при цьому лінія S_d являє собою пряму внутрішньої пропозиції, а лінія D_d – пряму внутрішнього попиту. Ціна імпорту товару країною II становить $P_{II} = P_I + T$, внутрішнє споживання – Q_0Q_4 одиниць, що покривається за рахунок внутрішнього виробництва в розмірі Q_0Q_2 одиниць і імпорту Q_2Q_4 одиниць з країни I. Існування тарифу забезпечує країні II ефект доходів (сума сегментів $c + c'$). Сукупна пропозиція товару країною I у країну II абсолютно еластична за ціною і становить $S_I + T$ при існуванні у країні II імпортного тарифу t .

Після утворення митного союзу. Країни II і III вирішують утворити митний союз, відповідно до умов якого країна II ліквідує тариф t на імпорту товару з країни III. Країна I у митний союз не входить і тому не розглядається як альтернативне джерело закупівлі товару країною II.

Після усунення митного тарифу ціна, за якою країна II може імпортувати товар з країни III, скорочується не так на розмір тарифу t , як могло б бути при інтеграції з країною I, а тільки до рівня ціни P III, існуючої у країні III. При імпорті товару за цією ціною його внутрішнє споживання у країні II складе Q_0Q_5 одиниць, що покривається за рахунок внут- 69 трішнього виробництва в розмірі Q_0Q_1 одиниць і імпорту Q_1Q_5 одиниць з країни III. Через створення митного союзу імпорту країни II в розмірі Q_2Q_4 переорієнтувався (відхилився) з відносно більш дешевого джерела у країні I, яка залишилася за межами інтеграції, на відносно дорожче джерело у країні III, яка в ній бере участь. Створення митного союзу дуже сприятливо для споживачів у країні II: збільшення їх надлишку споживання становить $a' + b' + c' + d'$. Вплив ефекту переділу a' на добробут країни в цілому нейтральний, оскільки доходи виробників продукції, яка конкурує з імпортом, просто перерозподіляються на користь споживачів. Для країни II ефект доходу $c + c'$ зникає, оскільки імпортує мито більше не стягується. З нього c' перерозподіляється споживачам країни II через більш низькі ціни на товар, що виникли в результаті утворення митного союзу, а сегмент c виявляється прямою втратою для країни II, являючи собою ефект відхилення торгівлі. Причиною втрати є переорієнтація в рамках митного союзу імпорту країни II на відносно менш ефективне джерело, що приводить до меншого зниження ціни імпортованого товару, ніж могло б статися в результаті усунення нею мита. Правда, паралельно виникає і позитивний ефект створення торгівлі, оскільки через зниження ціни розміри імпорту товару країною II всетаки дещо збільшилися – на $Q_1'Q_2 + Q_4Q_5$. Чистий статичний виграш країни II від створення митного союзу обмежується сумою ефекту захисту і ефекту споживання $b' + d'$.

Відповідь на питання, чи призводить ефект відхилення торгівлі, що виникає в митному союзі, до зростання добробуту країн, що інтегруються, або до його зниження, цілком залежить від співвідношення абсолютних розмірів ефекту відхилення і ефекту створення торгівлі. Якщо $c > b' + d'$, має місце падіння добробуту. Якщо $c < b' + d'$, добробут зростає. Слід зазначити, що чим еластичніший попит і пропозиція у країні імпортерів, чим менше різниця в цінах між країнами, що знаходяться всередині і зовні митного союзу (чим ближче прямі пропозиції S_I і S_{III} один до одного), тим більше обсяг позитивного ефекту створення торгівлі (більше площа сегментів b' і d') і менше обсяг ефекту відхилення (менша площа сегмента c). У розглянутому прикладі ефект відхилення торгівлі перебільшує ефект її створення.

У разі виникнення ефекту відхилення торгівлі добробут країн, що не беруть участь у митному союзі, однозначно погіршиться через зниження ефективності використання ресурсів. Добробут країн-учасниць погіршиться, якщо ефект відхилення торгівлі за вартісними розмірами перевищить ефект створення торгівлі, і покращиться, якщо ефект відхилення торгівлі за вартісними розмірами буде менше ефекту створення торгівлі. У більшості випадків позитивні ефекти переважають над негативними, і в цілому інтеграція веде до зростання добробуту. У зв'язку з цим слід виділити ряд закономірностей:

а) чим вище рівень митних тарифів, що існували до інтеграції, тим вище ймовірність, що їх скасування призведе до переважання ефекту створення торгівлі над ефектом відхилення торгівлі;

б) чим нижче рівень загального митного тарифу, встановленого країнами, що інтегруються щодо третіх країн, тим менше ймовірність переважання ефекту відхилення торгівлі;

в) чим більше кількість країн, що інтегруються, і більше їх розмір, тим вище ймовірність переважання ефекту створення торгівлі;

г) чим ближче рівень економічного розвитку країн та сильніше конкуренція між ними, тим вище ймовірність переважання ефекту створення торгівлі;

д) чим більше обсяг торгівлі країн, що інтегруються, був до створення інтеграційного угруповання, тим вище ймовірність переважання ефекту створення торгівлі. До статичних ефектів інтеграції також можна віднести скорочення адміністративних витрат на утримання митних і прикордонних органів.

До другого типу економічних ефектів міжнародної економічної інтеграції належать динамічні ефекти: розширення ринку, зростання конкуренції між виробниками з різних країн, яка стримує зростання цін, покращує якість товарів, стимулює створення нових технологій; використання переваг економіки масштабу, що дозволяє збільшувати обсяги виробництва та скорочувати витрати; збільшення припливу іноземних інвестицій, оскільки корпорації з країн, що не увійшли до об'єднання, прагнуть зберегти за собою сегмент закритого загальним митним бар'єром ринку за рахунок створення підприємств всередині країн, що інтегруються. Міжнародна економічна інтеграція – закономірний результат розвитку світового господарства, яка веде і до позитивних, і до негативних ефектів. Кожна країна повинна враховувати як вигоди, які отримує національна економіка від участі в інтеграційному об'єднанні, так і можливі втрати при проведенні зовнішньоторговельної політики.

4. Тенденції інтеграції і дезінтеграції

Поряд із тенденцією інтеграції існує тенденція дезінтеграції. Інтеграція і дезінтеграція являють собою дві різноспрямовані тенденції, які є протилежностями. Якщо інтеграція – це тенденція до зближення країн, то дезінтеграція – навпаки, до роз'єднання. Особливості певного періоду розвитку світової економіки визначають переважання однієї з них. У них приховано внутрішнє протиріччя світової економіки, пов'язане з реалізацією економічних інтересів країн. Кожна країна, з одного боку, прагне використовувати міжнародну співпрацю для забезпечення свого економічного розвитку, а з іншого – не втрачати свій економічний суверенітет і можливість самостійного прийняття рішень. Безумовно, інтеграція дає можливість використовувати переваги міжнародного поділу праці, міжнародної спеціалізації і кооперування виробництва, що веде до розширення ефективних виробництв, але, з іншого боку, призводить до порушення цілісності народногосподарського комплексу і можливості забезпечення самостійного відтворювального процесу, втрати цілих галузей.

Важливої ролі набуває ступінь залученості країн до міжнародного поділу праці, а також існуюча система обмежень у міжнародному економічному співробітництві. Якщо країни прагнуть максимально використовувати переваги міжнародної спеціалізації у вільних від обмежень умовах, то переважає тенденція до інтеграції, у випадку, коли існує система певних обмежень у міжнародній торгівлі, переміщенні факторів виробництва, інтеграційні тенденції слабшають. Стосовно окремих країн – велику роль відіграють масштаби економіки, економічний потенціал, ефективність використання ресурсів, ступінь залежності від зовнішніх ринків. Якщо країни мають значні масштаби, суттєву ресурсну базу, диверсифіковане високоефективне виробництво, то переважають дезінтеграційні тенденції, в іншому випадку – інтеграційні.

Фактори, що впливають на переважання тенденції до інтеграції і дезінтеграції, визначають і ефективність певних інтеграційних угруповань. Якщо в інтеграційному об'єднанні відбувається зростання ефективності виробництва, підвищення його технологічного рівня, підвищення добробуту населення, то ефективність даного інтеграційного угруповання висока. Якщо інтеграція не приводить до зростання ефективності використання ресурсів, веде до диспропорціональності розвитку,

нерівномірності розподілу доходів, то ефективність її знижується, що може призвести до виходу певних країн з інтеграційного об'єднання. Прикладом такого явища є прагнення Великої Британії вийти з Європейського Союзу.

Процес дезінтеграції у межах ЄС представлений BREXIT-ом – процесом виходу Великої Британії з ЄС, питання, що закінчилось референдумом 23 червня 2016 р. Також існує потужний заклик до незалежності у Каталонії – у Країні Басків давно спостерігаються дезінтеграційні настрої.

Іншим прикладом є те, що вже близько 300 років існує союз між Шотландією та рештою Великобританії. Але при цьому шотландцями і досі піднімається питання про їхню незалежність. У 2016 році тема незалежності в умовах Brexit-у знову набула популярності. Коли стане відомою більш детальна інформація про наслідки і умови Brexit, Шотландія хоче восени 2018 року знову провести голосування щодо незалежності.

Дезінтеграційні настрої притаманні і такому регіону, як «Паданія», і є суто економічними. У Південному Тіролі поєднуються політико-економічні та історико-культурні фактори. Однак дезінтеграційні настрої знову пробудила державна боргова криза. Станом на 2016 рік, Італія має четвертий за розміром державний борг у світі, її економіка ніяк не може вийти на рівень сталого економічного розвитку. Багато південних тірольців не хочуть мати нічого спільного з проблемами усієї Італії.

Іншим потужним інтеграційним об'єднанням світу є Північноамериканська асоціація вільної торгівлі НАФТА (North American Free Trade Agreement – NAFTA), країнами-учасницями якої є США, Канада та Мексика. НАФТА є найбільшим регіональним інтеграційним об'єднанням світу за величиною ВВП і поступається лише ЄС за обсягами експортно-імпорتنих операцій. Частка НАФТА в світовому ВВП у 2016 році становила 18.93 %, а ЄС – 15.46 %.

Іншим розвинутим інтеграційним угрупованням є Південноамериканський спільний ринок – МЕРКОСУР (Mercado Comun del Sur – Mercosur) – інтеграційне угруповання країн Латинської Америки, які займають територію у майже 7% території Південної Америки. Це інтеграційне угруповання також має значні трудові ресурси – 70% населення Латинської Америки, і створює 83% загального ВВП регіону. За сукупним обсягом ВВП МЕРКОСУР займає 4-те місце у світі після ЄС, НАФТА, АТЕС.

Азіатсько-Тихоокеанський регіон є одним з основних центрів економічної інтеграції світу. Наразі цей регіон є більш процвітаючим і стабільним, ніж будь-коли за всю свою історію розвитку. Найсучаснішим інтеграційним проектом в Азії є Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН), сформована в 1967 році. Найбільшого успіху в діяльності цього угруповання вдалося досягти в економічній галузі. Частка АСЕАН в світовому ВВП у 2016 році становила 6,2%.

Іншим інтеграційним об'єднанням в Азії є Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС), засноване в 1989 р. Воно є найбільшим у світі за територією й населенням інтеграційним угрупованням. Частка АТЕС в світовому ВВП у 2016 році становила 53,32%.

Інтеграційні процеси на регіональному та міжнародному рівнях розвиваються також і на Африканському континенті, і мають свої географічні, демографічні, економічні, екологічні та соціальні особливості. Найбільшою з африканських інтеграційних груп країн є ЕКОВАС (Економічне співтовариство країн Західної Африки, засноване 28 травня 1975 року Лагоською умовою. Наразі до складу товариства входять 15 країн.

Іншими інтеграційними угрупованнями Африканського континенту є:

– Економічне співтовариство країн Центральної Африки (ЕКОЦАС) – об'єднує 6 країн: Габон, Камерун, Конго, Центральноафриканську Республіку, Чад, Екваторіальну Гвінею;

– Спільний ринок Східної і Південної Африки (КОМЕСА) – інтеграційне об'єднання у формі зони преференційної торгівлі, що передбачає поетапне створення спочатку зони вільної торгівлі, а потім митного союзу і спільного ринку, засноване в 1993 році; членами КОМЕСА є 19 держав;

– Співтовариство розвитку Півдня Африки (САДК) – торгово-економічний союз країн Півдня Африки, об'єднує 14 країн.

Найбільш масштабним прикладом дезінтеграції є розпад СРСР, що поєднує у собі низку процесів в економіці, соціальній сфері, політичному та громадському життю, що призвели до припинення існування СРСР. Внаслідок цього незалежності набули п'ятнадцять республік СРСР, які діяли на світовій політичній арені вже як самостійні держави. Серед найбільш загальних причин розпаду СРСР найчастіше виділяють наступні:

– відцентрові націоналістичні тенденції;

– авторитарний характер влади та керівництва радянського суспільства;

– зростаюче невдоволення населення через перебої з продовольством, особливо в епоху застою і Перебудови, і найнеобхіднішими товарами, заборони та обмеження, постійне відставання у рівні життя від розвинених країн Заходу;

– диспропорції у економіці;

– криза довіри до економічної системи;

– ряд техногенних катастроф (авіакатастрофи, чорнобильська аварія, вибухи газу тощо), інформації про які приховувалася протягом довгого часу.

Слід зазначити що, у світі існує безліч інтеграційних угруповань, формування яких шляхом приєднання та від'єднання країн-членів відбувається постійно. Такі процеси мають значний вплив на всі сфери діяльності країн, в особливості на їх економіку та політику. Безперечно, одним із найбільш успішних прикладів інтеграційних процесів є Європейський Союз.